

Zbigniew MODRZEJEWSKI

Akademia Sztuki Wojennej

EWOLUCJA ROSYJSKIEJ MASKIROWKI

Abstrakt:

W artykule ukazano zasadnicze sposoby i środki prowadzenia działań wchodzących w skład tzw. maskirowki, realizowanych przez Federację Rosyjską. Zaprezentowano różne definicje maskirowki oraz wyjaśniono jej miejsce w walce informacyjnej, której rola szybko rośnie w związku z przenikaniem technologii informatycznych do wszystkich dziedzin działalności człowieka, w tym do środowiska wojskowego. Proces ten doprowadził do głębokich zmian w teorii i praktyce sztuki wojennej. Zmienił też poglądy na temat charakteru konfrontacji między stronami konfliktu, a także postrzegania wojny i metod jej prowadzenia. Szczególne miejsce w artykule zajmuje analiza ewolucji rosyjskiej maskirowki od drugiej wojny światowej do inwazji na Ukrainę, ukazana na historycznych przykładach.

Słowa kluczowe: dezinformacja, maskirowka, operacje wpływu, Rosja, ukrywanie, walka informacyjna, wprowadzanie w błąd.

Wstęp

Celem artykułu jest ukazanie ewolucji rosyjskiej maskirowki, czyli ukierunkowanego zastosowania szeregu technik i procedur w celu wprowadzania w błąd przeciwnika i opinii publicznej. Badania naukowe zmierzały do udzielenia odpowiedzi na następujące główne pytanie badawcze: **Jak przebiegał proces zmian w zakresie przedsięwzięć prowadzonych w ramach maskirowki w rosyjskiej walce informacyjnej** w okresie po II wojnie światowej. Podjęcie badań dotyczących rosyjskiej maskirowki było wynikiem osobistych zainteresowań autora, który w codziennej działalności zajmuje się zagadnieniami związanymi z operacjami informacyjnymi. Ponadto istotne znaczenie miał element poznawczy, czyli określenie jak ewoluowała rosyjska maskirowka. Równie ważny był aspekt dydaktyczny, gdyż autor, będąc wykładowcą i prowadząc zajęcia z przedmiotu operacje informacyjne zauważył brak w literaturze, zwłaszcza polskiej, publikacji zawierających analizę maskirowki (jak i innych terminów wykorzystywanych do określenia tego

samego zjawiska). Ukazało się dotychczas tylko kilka artykułów, głównie angielskojęzycznych, o kluczowym znaczeniu dla zrozumienia tej problematyki, ale brakuje przekrojowego ujęcia tego problemu.

Definiowanie maskirowki

Od początku XXI wieku coraz więcej rozwiniętych krajów świata koncentruje swoje wysiłki na tworzeniu skutecznych zasobów i metod prowadzenia walki informacyjnej, która odgrywa coraz poważniejszą rolę w osiąganiu zakładanych celów w trakcie operacji wojskowych. Zdaniem analityków wojskowych wywieranie ukierunkowanej presji informacyjnej na polityczne i wojskowe centra administracyjne, ludność i siły zbrojne nieprzyjawnego kraju, może skutkować szybkim i skutecznym osiągnięciem zamierzonego celu, niekiedy nawet bez przelewu krwi. Doskonale zdają sobie sprawę z tego Rosjanie, którzy nie tylko adoptują już sprawdzone metody, ale twórczo je rozwijają i wprowadzają nowe.

Prowadzenie kampanii dezinformacyjnych ma w Rosji długą historię. Terminem, który nieodłącznie łączony jest z tymi działaniami jest maskirowka. Maskirowka w dosłownym tłumaczeniu oznacza maskowanie i jest używane do opisu radzieckiej (za czasów ZSRR) i rosyjskiej doktryny wojskowej zaskoczenia poprzez oszustwo, w którym znaczącą rolę odgrywa kamuflaż. Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej kontynuują osiągnięcia Związku Radzieckiego w zakresie teorii, doktryny i myśli wojskowej, ukierunkowane na realizację celów politycznych i wojskowych. Maskirowka jest kulturowo zakorzeniona w rosyjskim społeczeństwie i jest ważnym elementem rosyjskich operacji wojskowych.

Z rosyjskiego punktu widzenia maskirowka (kamuflaż, ukrywanie i oszustwo) jest kluczowym komponentem wojny informacyjnej. Rosyjska definicja maskirowki jest następująca: różnorodne przedsięwzięcia wspierające działania bojowe oraz codzienną działalność wojsk; zestaw powiązanych ze sobą środków organizacyjnych, operacyjno-taktycznych i inżynierijno-technicznych, wykorzystywanych w celu wprowadzenia przeciwnika w błąd, co do obecności, dyspozycji, składu, stanu, działań i zamiarów wojsk, a także planów działania (Limno, Krysanov, 2003).

Rosyjska maskirowka w odróżnieniu od koncepcji prowadzenia działań dezinformacyjnych innych armii, to połączenie działań prowadzonych na poziomie strategicznym, operacyjnym i taktycznym, które realizowane są zarówno w czasie pokoju, jak i wojny. Jest nieodłącznym składnikiem wojny informacyjnej w czasie pokoju. Jest to element strategii, która polega na ukierunkowaniu poczynań przeciwnika, poprzez tworzenie fałszywego wrażenia faktycznej sytuacji, statusu sił przeciwnika oraz koncepcji, czasu i charakteru jego działań, zmuszając go niejako do działania w przewidywalny sposób, który będzie dla niego niekorzystny (Heickerö, 2010, s. 20).

Na poziomie strategicznym (państwa), maskirowka obejmuje różne ministerstwa i agencje rządowe oraz operacje dwóch lub więcej frontów. Na poziomie operacyjnym dotyczy operacji frontu, armii i korpusu. Natomiast na poziomie taktycznym – operacji połączonych jednostek, jednostki (np. brygady, pułku) lub pododdziału (batalion, kompania). Na każdym poziomie dowodzenia opracowywany jest plan dezinformacji, który zawiera zestaw środków i działań mających na celu wprowadzenie w błąd przeciwnika. Należy zaznaczyć, że plany niższych poziomów dowodzenia są ściśle powiązane z planami wyższych poziomów, gdyż przy ich opracowaniu brane są pod uwagę dyrektywy i plany przełożonego. Zatem ideą maskirowki jest ciągle utrzymywanie przeciwnika w niepewności, nigdy nie przyznawanie się do prawdziwych intencji, zawsze zaprzeczanie własnym działaniom (nie przyznawanie się, że coś się robi lub zrobiło) i wykorzystanie wszelkich środków politycznych i wojskowych w celu zachowania przewagi nad przeciwnikiem.

W kontekście rosyjskim termin maskirowka jest często używany, aby objąć wiele innych pojęć: strategiczna dezinformacja, operacje informacyjne, operacje psychologiczne, środki aktywne, ukrywanie i zaprzeczanie. Wspólnym czynnikiem jest stosowanie różnych narzędzi informacyjnych w celu przekazania selektywnych, niekompletnych lub zniekształconych wiadomości oraz wpływanie na myślenie strony przeciwnej. Niektórzy analitycy nazywają to jednym wyrażeniem - broń informacyjna.

Kluczowym narzędziem wykorzystywanym w ramach rosyjskiej maskirowki bez wątplenia jest dezinformacja. Niekiedy oba terminy traktowane są wręcz jak synonimy, o czym świadczą chociażby słowa Morgana Maiera (2016, s. 6): „przez ostatnie pięćdziesiąt lat Zachód uważał maskirowkę za synonim dezinformacji”. Według Maiera, „głównym tematem maskirowki jest przedstawienie wiarygodnego kłamstwa, aby ukryć prawdę. Maskirowka dąży do stworzenia fałszywej rzeczywistości dla odbiorców docelowych”. W literaturze anglojęzycznej termin dezinformacja pojawił się dopiero wiosną 1926 r. w ukazującym się w Londynie miesięczniku „*The Whitehall Gazette & St. James's Review*”.¹ Użyto go w opisie działań sowieckich służb specjalnych, a ponieważ rok później w ukazującym się w Rydze „białym” rosyjskim piśmie „*Sieгодня*” wspomniano, że podsuwanie obcym służbom dezinformacji należy do głównych zadań GPU (następca CzeKa).² Można przyjąć, że termin ten zrodził się w służbach sowieckich (Brzyski, 2012). Ciekawostkę o pochodzeniu terminu dezinformacja możemy

---

¹ <http://socjocybernetyka.wordpress.com/2012/02/10/r-brzeski-dezinformacja/-sdfootnote8sym#sdfootnote8sym>

² <http://socjocybernetyka.wordpress.com/2012/02/10/r-brzeski-dezinformacja/-sdfootnote9sym#sdfootnote9sym> GPU (*Gosudarstwiennoje Politiczeskoje Uprawlenije*) – Państwowy Zarząd Polityczny. Nazwa radzieckiej policji politycznej. CzeKa to akronim nazwy tajnej policji w Rosji Sowieckiej w latach 1917-1922.

przeczytać w książce Iona Pacepy i Ronalda Rychlaka (2013, s. 53-54). Według autorów dezinformacja to historycznie rosyjskie słowo, ale Stalin uznał, że powinno wydawać się terminem pochodzenia zachodniego, wskazując na Francję jako kraj, w którym się narodziło. Chodziło o to, żeby dezinformację przedstawić jako narzędzie francuskich kapitalistów wymierzone przeciwko miłującym pokój ludziom z bloku sowieckiego. W tym celu na początku lat pięćdziesiątych XX wieku rumuński wywiad zagraniczny otrzymał od Rosjan rozkaz rozpowszechnienia fałszywej informacji, że słowo dezinformacja pochodzi z języka francuskiego.

Dezinformacja ma w wydaniu rosyjskim ścisły związek z tradycyjną dyplomacją i „miękką siłą”, gdyż występuje w formie powiązań handlowych i kulturowych oraz promuje narrację strategiczną. Rozpowszechniana jest przez oficjalne źródła, które działają ze wzmoczoną siłą, w celu kształtowania opinii obiektów oddziaływania. Jak zauważa J. Darczewska: *„dezinformacja jest dla Rosji atrakcyjnym narzędziem z wielu względów: ma szeroki transgraniczny zasięg, niewiele kosztuje, jest anonimowa, pozwala ukryć tożsamość dezinformatora, umożliwia realizację celów polityki Kremla. Wielostronne akcje dezinformacyjne Rosji nie słabną. Ponadto obserwujemy tendencję do poszerzenia zaplecza wykonawczego i koncepcyjnego operacji wpływu”*³.

Cerwyn Moore (2019, s. 5) wskazuje, że w operacjach wpływu stosowane są następujące techniki:

- wpływanie na politykę rządu innego kraju;
- podważanie zaufania do przywódców i instytucji;
- zakłócanie relacji między innymi narodami;
- dyskredytowanie i osłabianie przeciwników rządowych i pozarządowych.

W późniejszym okresie dezinformacja występowała pod pojęciem „środki aktywne”. „Środki aktywne” oznaczały przedsięwzięcia ofensywne o charakterze dezinformacyjnym, dywersyjnym, destabilizującym i agenturalnym, których celem było zmuszenie przeciwnika do działań zgodnych z polityką radziecką, a później rosyjską. Termin ten łączył w sobie jawne i niejawne techniki wykorzystywane w operacjach wpływu realizowanych w celu wpłynięcia na wydarzenia lub zachowanie innych krajów (otoczenie międzynarodowe). Jako przykład opisujący wykorzystanie środków aktywnych można podać przekazanie w 1986 r. amerykańskim mediom kopii podrobionego listu, pochodzącego rzekomo od jednego z urzędników Agencji Informacyjnej Stanów Zjednoczonych, zaadresowanego do senatora Dave’a Durenbergera, przewodniczącego senackiej Komisji Śledczej ds. Wywiadu. Wspomniany list

---

³J. Darczewska, *Dezinformacja – rosyjska broń strategiczna*, <http://rcb.gov.pl/dezinformacja-rosyjska-bron-strategiczna/>, (05.12.2019).

omawiał plan propagandowego wykorzystania katastrofy elektrowni jądrowej w Czarnobylu, która miała miejsce 26 kwietnia 1986 r. Komisja opublikowała później analizę tego fałszerstwa (Wrzosek, 2005, s. 44).

Według specjalistów Ośrodka Studiów Wschodnich współczesny aparat środków aktywnych można podzielić analogicznie do jednego z najczęściej spotykanych podziałów propagandy ze względu na stopień zafalszowania treści i stopień utajnienia nadawcy na trzy kategorie: czarny, szary i biały (tab. 1).

Tab. 1. Współczesny aparat środków aktywnych

RODZAJ	WYKORZYSTYWANE TECHNIKI
CZARNY (koordynowany przez służby)	<ul style="list-style-type: none"> - pozyskiwanie agentury wpływu; - fabrykowanie dowodów; - prowokacje (np. dewastowanie pomników żołnierzy radzieckich i miejsc pamięci); - działania dywersyjne; - organizowanie protestów ulicznych np. przeciwko ukraińskiemu rządowi); - przekupstwo, szantażowanie, korumpowanie i oczernianie polityków; - ataki cybernetyczne (np. Estonia, Gruzja); - propaganda 2.0.
SZARY (koordynowany przez Kreml)	<ul style="list-style-type: none"> - inspirowanie grup społecznych, w tym partii i organizacji skrajnych; - działanie prowadzone za pomocą kontrolowanych organizacji międzynarodowych; - instrumentalizowanie rosyjskich fundacji i stowarzyszeń (np. Ruski Mir, Rosyjskie Towarzystwo Historyczne); - zakładanie prorosyjskich portali i ich finansowanie; - zakładanie farm trolli i ich finansowanie; - atakowanie poprzez media społecznościowe.
BIAŁY (koordynowany przez Kreml)	<ul style="list-style-type: none"> - akcje informacyjne przy użyciu państwowych agencji informacyjnych i multimedialnych (Regnum, RIA Novosti, TV RT, Sputnik itd.); - działalność wydziałów informacyjnych, oddziałów Rossodrużestwa, ośrodków nauki i kultury przy ambasadach rosyjskich; - organizowanie wydarzeń o charakterze naukowym i kulturalnym (konferencje naukowe, wystawy, rajdy pamięci, stypendia, kursy językowe).

Źródło: opracowanie własne na podstawie J. Darczevska, op.cit.

Na podstawie powyższej tabeli można wnioskować, że aparat używany do prowadzenia działań dezinformacyjnych uległ rozszerzeniu, a jedna z najważniejszych ról przypada współcześnie Internetowi. Ponadto wszystkie trzy kategorie są faktycznie koordynowane przez władze Federacji Rosyjskiej i nic nie jest pozostawione przypadkowi. Jest to sprawnie działający aparat wpływania informacyjnego na zatwierdzone przez prezydenta Putina obiekty oddziaływania. Obiektami tymi w zależności od sytuacji mogą być np. społeczeństwa innych krajów, rządy innych państw lub własne społeczeństwo.

Bardziej wyrafinowaną wersją maskirowki jest teoria zarządzania refleksyjnego. Według Timothy Thomasa (2004, s. 237-256), badania nad zarządzaniem refleksyjnym ewaluowały w Rosji przez kilka dziesięcioleci, od badań naukowych od wczesnych lat sześćdziesiątych do późnych lat siedemdziesiątych, poprzez praktyczną orientację od późnych lat siedemdziesiątych do wczesnych lat dziewięćdziesiątych, procesy psychologiczno-pedagogiczne – od początku do połowy lat dziewięćdziesiątych, do procesów psychospołecznych w okresie późnych lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Według ekspertów, pojęcie zarządzania refleksyjnego istnieje znacznie dłużej niż koncepcja walki informacyjnej i operacji informacyjnych. Za twórcę tej koncepcji uważany jest rosyjski psycholog i matematyk – Vladimir Lefebvre, który opracował ją w latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku. Lefebvre definiował zarządzanie refleksyjne jako: „*proces, w którym jeden przeciwnik przekazuje podstawy lub powody do podjęcia decyzji przez drugiego przeciwnika*” (Thomas, *ibid.*).

Jednym z pierwszych teoretyków wojskowych, który doceniał wartość zarządzania refleksyjnego, był rosyjski emerytowany generał major M.D. Ionov. Ionov zauważył, że celem zarządzania refleksyjnego jest zmuszenie wroga do podejmowania decyzji, które prowadzą do jego porażki dzięki wpływaniu lub przejęciu kontroli nad jego procesem decyzyjnym. Według niego jest to forma sztuki zbudowanej na posiadanej wiedzy o ludzkim myśleniu, historii wojskowości, korzeniach konkretnego konfliktu i możliwościach bojowych przeciwników (własnych i strony przeciwnej). W tym przypadku kontrolę nad przeciwnikiem osiąga się podejmując szereg działań związanych z czasem, celem i miejscem, które zmuszą przeciwnika do porzucenia pierwotnego planu, podejmowania niekorzystnych decyzji lub błędnego reagowania na rozwój sytuacji.

Kontynuacją starego podejścia wojskowego jest maskirowka 2.0. Zdaniem Robertsa (2015, s. 2): „*stara maskirowka miała na celu ochronę Związku Radzieckiego na polu bitwy i zapewnienie sukcesu militarnego. Natomiast nowa maskirowka ma umożliwić Rosji przywrócenie (w razie potrzeby siłą) jej strefy wpływów w krajach sąsiednich*”. Obejmuje ona, oprócz starych i sprawdzonych, również nowe narzędzia takie jak: manipulację mediami, cyberataki, wykorzystanie agentów wpływu, przymus, agitację polityczną, wykorzystanie zasobów energetycznych i

ich ceny jako broni (np. gazu), rozmieszczenie wojsk o statusie tajnym, rozmieszczenie sił zastępczych oraz zapewnienie im broni, sprzętu, szkolenia, zabezpieczenia logistycznego, dowodzenia oraz informacji rozpoznawczych. Ponadto maskirowka 2.0 opiera się na tajnej dyplomacji i szerokim przygotowaniu otoczenia politycznego, wojskowego, ekonomicznego i informacyjnego. Połączenie tych starych i nowych zdolności ma zapewnić Federacji Rosyjskiej wyrafinowane możliwości prowadzenia wojny hybrydowej w celu przywrócenia swojego imperium sprzed rozpadu ZSRR. Rosja zamierza osiągnąć swoje cele polityczne i geograficzne (uzyskanie nowych terenów) pozostając poniżej progu wojny, który mógłby wywołać bezpośrednią reakcję militarną ze strony NATO. W przypadku Ukrainy wspiera siły separatystów działaniami wojsk regularnych oraz dostarczaniem im zaopatrzenia. Dodatkowo rozmieszczone wzdłuż granicy z Ukrainą duże zgrupowania wojsk mają zastraszać siły zbrojne państw sąsiednich groźbą eskalacji konfliktu i powodować niepewność w państwach europejskich i kwaterze głównej NATO. Rozmieszczenie wojsk w pobliżu granicy tłumaczone jest prowadzeniem ćwiczeń wojskowych. Wszystkie działania Kremla wzmocnione są głośną i dobrze przygotowaną kampanią informacyjną, którą należałoby raczej nazwać kampanią dezinformacyjną. Dezinformacja i propaganda są kluczowymi komponentami rosyjskiej kampanii.

Maskirowka narzędziem wojny informacyjnej

Początki nowej rosyjskiej strategii wojny informacyjnej sięgają co najmniej lat dziewięćdziesiątych XX wieku, kiedy rosyjska Rada Bezpieczeństwa Narodowego zidentyfikowała rosnącą potrzebę zajmowania się informacją jako towarem w erze cyfrowej. Jednakże prawdopodobnie najbardziej widocznym posunięciem było przyjęcie przez państwo rosyjskie w 2000 r. *Doktryny Bezpieczeństwa Informacyjnego Federacji Rosyjskiej*. W dokumencie tym bezpieczeństwo informacji traktowane jest jako kluczowy aspekt polityki bezpieczeństwa, który posiada strategiczną wartość i jest postrzegany jako priorytetowy czynnik dla stabilności państwa, rządu oraz wpływowych i wiodących podmiotów. Właściwie od 2000 r. można zaobserwować, że Rosja zaczęła nadawać informacji wymiar militarny, co odzwierciedlone zostało w kolejnych oficjalnych dokumentach, w tym w kolejnych doktrynach wojennych i bezpieczeństwa informacyjnego. Ponadto, należy zaznaczyć, że w strategiach bezpieczeństwa narodowego i doktrynach wojennych, poczynając od 2000 r., Rosjanie wprowadzili wiele pojęć maskujących: „specjalne środki wpływu”, „środki niewojskowe”, „działania niebezpośrednie, tj. dywersja, sabotaż, organizowanie nieregularnych formacji zbrojnych”, „neutralizacja konfliktów”, „oddziaływanie informacyjne”, „oddziaływanie informacyjno-psychologiczne”, „oddziaływanie informacyjno-techniczne”. Wymienione pojęcia są umieszczone w kontekście bezpieczeństwa „cywilizacyjnego” Rosji. W najnowszej *Doktrynie*

bezpieczeństwa informacyjnego Federacji Rosyjskiej z grudnia 2016 r. resort obrony otrzymał zadanie neutralizowania oddziaływania informacyjno-psychologicznego na społeczeństwo FR oraz kultywowania historycznych, duchowych i patriotycznych tradycji. Zarówno doktryna ta, jak i *Strategia dla rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Federacji Rosyjskiej na lata 2017-2030*⁴ zostały wprowadzone w celu wzmocnienia państwa w zakresie kontroli wewnętrznej przestrzeni informacyjnej, identyfikacji zewnętrznych priorytetów informacyjnych oraz zwiększenia gotowości Rosji do prowadzenia wojny informacyjnej.

Jak zauważają eksperci, Rosja definiuje wojnę informacyjną jako oddziaływanie na masową świadomość w międzypaństwowej rywalizacji, z wykorzystaniem szczególnych sposobów kontroli nad zasobami informacyjnymi, które mogą być stosowane jako swego rodzaju broń. Działania te skierowane są nie tylko przeciw siłom zbrojnym, ale przede wszystkim ukierunkowane są na całe społeczeństwo oraz jego świadomość, a także na aparat administracyjny, świat nauki i kultury oraz przemysł i ekonomikę danego państwa. Wojna informacyjna może mieć na celu przygotowanie, w założonej perspektywie czasowej, zbrojnej interwencji mogącej mieć charakter typowych działań wojennych między państwami, bądź też realizowanej jako wojna hybrydowa⁵.

Teoretycy rosyjscy mają różne podejście do elementów wchodzących w skład walki (wojny) informacyjnej. Według rosyjskiego analityka V.I. Tsymbala: „walka informacyjna powinna być postrzegana jako zintegrowana całość współdziałających ze sobą systemów, która obejmuje osiem podkategorii:

- zbieranie danych wywiadowczych i kontrwywiadowczych;
- maskowanie i dezinformacje;
- wykorzystanie systemów walki radioelektronicznej;
- osłabianie komunikacji i szyfrowanie danych przeciwnika;
- ustalanie od czego zależy osiągnięcie celów militarnych przez przeciwnika;
- niszczenie wsparcia nawigacyjnego przeciwnika;
- stosowanie presji psychologicznej na przeciwnika;
- niszczenie wrogich sieci komputerowych” (za: Thomas, 2000, s. 343).

Zdaniem J. Darczewskiej (2015, s. 7): „doktrynalne założenia dotyczące walki informacyjnej unaoczniają nie tyle zmiany w teorii jej prowadzenia[...], ile przywiązanie do starych metod (sabotaż, dywersja, dezinformacja, terror państwowy, manipulacja, agresywna

---

⁴ Dokument ten zastąpił *Strategię rozwoju społeczeństwa informacyjnego Federacji Rosyjskiej* obowiązującą od 7 lutego 2008 r.

⁵ Vide: *Wojna informacyjna jako skuteczne narzędzie destabilizacji państw i rządów*, <http://www.defence24.pl/299734,wojna-informacyjna-jako-skuteczne-narzedzie-destabilizacji-panstw-i-rzadow-raport>, (03.02.2016).

propaganda, wykorzystywanie potencjału protestu spośród miejscowej ludności”. Wszystkie wymienione formy w większej lub mniejszej skali mogliśmy zaobserwować w konflikcie na Ukrainie.

Historyczne przykłady stosowania maskirowki

W 1904 r. w Rosji powstała pierwsza oficjalna szkoła maskirowki, która istniała do roku 1926 (Thomas, 2004). To w niej stworzone zostały podstawy koncepcji maskirowki i podręczniki z tej dziedziny. Przykładem ilustrującym zastosowanie maskirowki na poziomie operacyjnym jest operacja „Bagration”, która miała miejsce między 22 czerwca a 19 sierpnia 1944 r. i uważana jest za jedną z najbardziej udanych ofensyw sowieckich podczas drugiej wojny światowej. Celem operacji było zniszczenie Grupy Armii „Środek” dowodzonej przez feldmarszałka Ernsta Buscha, a następnie, po jego odwołaniu, feldmarszałka Otto Modela oraz wyzwolenie Białorusi. Sukces operacji możliwy był dzięki sekwencji operacji w całym teatrze działań, aby odzyskać zachodnią Ukrainę i dostać się do państw bałtyckich i Polski. Rosja w tym celu zastosowała dezinformację oraz operacje wywiadowcze ukierunkowane na zakłócenie środka ciężkości działań wojsk niemieckich. Po skomplikowanej kampanii dezinformacyjnej, która sprawiła, że większość niemieckich dywizji pancernych pozostała przez pierwszy tydzień operacji na zachodniej Ukrainie i w północnej Rumunii, Sowietci uderzyli na Grupę Armii „Środek” czterema frontami, czym kompletnie zaskoczyli Niemców.

Operacja „Bagration” ukazała, że na poziomie operacyjnym można wykorzystać dezinformację, aby wpłynąć na postawę przeciwnika. W wyniku tej operacji hitlerowskie Niemcy nie tylko straciły ok. 670 tys. żołnierzy (w tym ok. 300 tys. zabitych, 250 tys. rannych i 120 tys. wziętych do niewoli) oraz 2 tys. czołgów, ale trzeba też zwrócić uwagę na morale wojsk, które wyraźnie spadło, a żołnierze niemieccy zaczęli powszechnie uważać, że front wschodni oznacza dla nich śmierć.

W czasach „zimnej wojny” Rosjanie stosowali maskirowkę chociażby w postaci wydawania map drogowych, które często zawierały nieścisłości. Nie tylko frustrowały korzystających z nich kierowców, przede wszystkim służyły celom bezpieczeństwa narodowego, gdyż np. jeśli zostały użyte przez szpiega, czy wywiad innej armii, to wprowadzały w błąd co do oceny terenu (dostępne drogi dofrontowe, czy rokadowe). W ten sposób pozornie przydatne z punktu widzenia najeźdźcy drogi mogły okazać się np. prowadzącymi na bagna lub nieistniejącymi w rzeczywistości. W tym okresie ZSRR wykorzystywało maskirowkę do ukrycia przed Stanami Zjednoczonymi przetrzutu rakiet balistycznych i głowic jądrowych oraz personelu technicznego do ich obsługi na Kubę. Jak pisze M. Wrzosek (op.cit. s. 46): *„utrzymane w tajemnicy transporty ludzi, uzbrojenia i sprzętu - przewożone przez statki pochodzące z różnych krajów bloku wschodniego, aby uniemożliwić identyfikację charakteru transportu i przewożonych ładunków*

– zaczęły przybywać na Kubę od 26 lipca 1962 r.”. Tak, więc rozpoczęło się to trzy miesiące od kryzysu kubańskiego. Operacja ta była realizowana pod kryptonimem „Anadyr” i objęła dostarczenie drogą morską na Kubę 36 pocisków raketowych uzbrojonych w głowice jądrowe oraz przerzut ok. 51 tys. żołnierzy i personelu technicznego do ich obsługi. Realizacja tego przedsięwzięcia wymagała szeregu działań dezinformacyjnych, propagandowych i politycznych. Swoją rolę w tym odegrał nawet Nikita Chruszczow, który podczas wakacji na Krymie poinformował ambasadora USA Foya Kohlera, że Związek Radziecki utworzy port rybacki na Kubie. Podczas spotkania Chruszczow zapewnił Kohlera, że Związek Radziecki ma jedynie intencje obronne mające pomóc Kubańczykom. Ta dezinformacja była w rzeczywistości pierwszą z kilku prób Sowietów, by ukryć rozmieszczenie kontrolowanej przez ZSRR broni nuklearnej na Kubie. Działania dezinformacyjne polegały również na kontrolowanym wycieku prawdziwych informacji z niewiarygodnych źródeł. Źródłem tym byli dysydenci kubańscy, w których rewelacje nie uwierzyła CIA.

Rosjanie wykorzystując okres urlopowy wysyłali na Kubę liczne wycieczki z ludźmi z ówczesnych krajów demokracji ludowej. Tylko wnikliwi obserwatorzy dostrzegli, że jedynie część uczestników wycieczek wracała do domu. Pozostali zamieszkali w przygotowanych specjalnie dla nich osiedlach stanowiąc zaplecze personelu technicznego na potrzeby montowanych wyrzutni (ibidem s. 47).

W praktyce każde rozmieszczenie wojsk sowieckich, a następnie rosyjskich, w ciągu ostatniego półwiecza, poczynając od Praskiej Wiosny do Afganistanu, Czeczenii i Ukrainy, rozpoczynało się od prostej, ale skutecznej sztuczki: żołnierze pojawiali się najpierw jako cywile lub osoby w mundurach bez oznaczeń przynależności państwowej. Przykładowo w sierpniu 1968 r. do Pragi przyleciały samoloty Aeroflotu z nieproporcjonalnie dużą liczbą młodych mężczyzn, którzy następnie zajęli lotnisko. Byli to komandosi rosyjscy. W 1983 r. żołnierze rosyjscy przebrani za turystów wpłynęli do Syrii, a podstęp ten został nazwany: „towarzysz turysta” („comrade tourist”). Podobnie pojawienie się tajemniczych zakamuflowanych żołnierzy w Kabulu (Afganistan) i Groznych (Czeczenia) było zapowiedzią większego rozmieszczenia wojsk rosyjskich w 1979 i 1994 r.

Współczesne wykorzystanie maskirowki

Współczesnym zastosowaniem maskirowki jest aneksja Krymu i inwazja na wschodzie Ukrainy. Symbolem tych działań stały się „Małe Zielone Ludziki” („Little greenman”), czyli dobrze uzbrojeni mężczyźni w mundurach bez oznaczeń, dystynkcji i nazwisk. Dzisiaj nie ma już wątpliwości, że atakującymi cele na Ukrainie byli żołnierze wojsk specjalnych Specnaz oraz wojsk powietrznodesantowych i piechoty morskiej Federacji Rosyjskiej.

Witold Sokała wskazuje, że: „trudno jednoznacznie stwierdzić, kto pierwszy nazwał ich zielonymi ludzikami; niewykluczone, że był to Władimir Putin, kpiący w jednym z wywiadów, że to może właśnie kosmici. Sformułowanie przyjęło się i zrobiło nadspodziewaną karierę”⁶. Termin ten możemy dzisiaj znaleźć zarówno w Wikipedii, jak i w propozycjach nowych terminów z dziedziny bezpieczeństwa opracowanych przez Biuro Bezpieczeństwa Narodowego. Według wspomnianego opracowania BBN: „zielone ludziki”, to: „*potocznie stosowane określenie uzbrojonych żołnierzy nieposiadających dystynkcji wojskowych, ani innych wyróżników, które pozwalałyby na określenie ich narodowości, prowadzących zbrojne działania regularne i nieregularne na terytorium wschodniej Ukrainy, wymierzone przeciwko jej integralności i niezawisłości*”⁷.

Prawie sześć lat temu, bo dokładnie w nocy z 26 na 27 lutego 2014 r., tzw. „zielone ludziki” zaatakowały Krym, a rosyjskie flagi zostały zawieszane na budynkach rządu i parlamentu Republiki Autonomicznej Krymu. Dla uczczenia tego wydarzenia od 2015 r., na podstawie decyzji prezydenta Putina, w Rosji 27 lutego obchodzony jest „Dzień Sił Operacji Specjalnych” Federacji Rosyjskiej. Chociaż oficjalnie nie podano powodu wyboru tego konkretnego dnia na takie święto, to skojarzenie może być tylko jedno i dotyczy rozpoczęcia operacji specjalnej na Krymie.

Jak zauważa Jolanta Darczewska (2014, s. 5): „*W bezprecedensowej pod względem skali kampanii dezinformacji na temat sytuacji na Ukrainie uruchomiono wszystkie federalne kanały telewizyjne, radiowe, gazety, mnóstwo zasobów internetowych. Front informacyjny wsparli dyplomaci, politycy, politolodzy, eksperci, elita nauki i kultury. Front ten został rozwinięty wiele lat wcześniej. Na początku kryzysu ukraińskiego (Euromajdan) sprzężono go z dywersją ideologiczną, polityczną, socjokulturową, prowokacją i aktywnością dyplomacji. Słowem - uruchomiono działania wielokierunkowe i masowe. Po wojskowym zajęciu i inkorporacji Krymu do Rosji mechanizmy dezinformacji miały uwiarygodnić intencje Moskwy i ukryć braki w argumentacji, co do działań wojskowych oraz samego wcielenia Krymu*”. Przykładem maskirowki poziomu politycznego jest oświadczenie prezydenta Putina, które wygłosił bezpośrednio po inwazji na Krym. Stanowczo zaprzeczył on, że „zielonymi ludźmi”, których widzowie ujrzeli na ekranach telewizorów są rosyjscy żołnierze, mówiąc, że każdy może kupić mundur wojskowy i go nosić. Dopiero pięć tygodni później Putin przyznał, że żołnierze to Rosjanie. Kolejny przykład to zaprzeczenie twierdzeniu Stanów Zjednoczonych przez Ministerstwo Obrony Rosji, że

⁶ W. Sokała, *Bez oznaczeń, dystynkcji i nazwiska. Rosyjskie zielone ludziki na Ukrainie*, <https://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/596967.zielone-ludziki-donbas-rosja-krym.html>, (02.12.2019).

⁷ (MINI) SŁOWNIK BBN: *Propozycje nowych terminów z dziedziny bezpieczeństwa*, https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/minislownik-bbn-propozy/6035_MINISLOWNIK-BBN-Propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa.html, (02.12.2019).

rosyjskie samoloty bojowe zaatakowały konwój humanitarny w Syrii. Ministerstwo na początku twierdziło, że ciężarówki mogły zostać zaatakowane ogniem z moździerzy należących do rebeliantów. Później, że atak został przeprowadzony przez amerykański bezzałogowy statek powietrzny Predator, a na koniec, że po prostu przewożony ładunek sam się zapalił (nastąpił samozapłon). Wiele innych przykładów wykorzystania maskirowki zawierają publikacje, w tym Modrzejewskiego (2018, 2019) oraz Wrzoska, Markiewicza i Modrzejewskiego (2019).

Maria Snegovaya (2015, s. 7) do kluczowych elementów rosyjskiego zarządzania refleksyjnego, o którym wspomniano we wstępie teoretycznym, wykorzystanego na Ukrainie zalicza:

- zaprzeczanie i wprowadzanie w błąd mające na celu ukrycie lub zakamuflowanie obecności sił rosyjskich na Ukrainie, w tym wysłanie „małych zielonych ludzi” w mundurach bez insygniów;
- ukrywanie faktycznych celów Moskwy w konflikcie, co ma w niektórych ludziach wzbudzić obawy, a innym pozwala utwierdzić się w przekonaniu, że cele Kremla są ograniczone i ostatecznie możliwe do zaakceptowania;
- zachowanie pozornie wiarygodnej legalności działań Rosji poprzez zaprzeczanie jej udziałowi w konflikcie, wywieranie wpływu na społeczność międzynarodową, aby ta uznała Rosję za zainteresowaną siłę, a nie za stronę konfliktu, wskazuje się przy tym na rzekomo równoważne zachodnie działania, takie jak jednostronna deklaracja niepodległości Kosowa w latach dziewięćdziesiątych XX w. i inwazja na Irak w 2003 r.;
- równoczesne zastraszanie Zachodu poprzez demonstrację siły militarnej w postaci przelotów w przestrzeni powietrznej NATO i krajów spoza NATO, groźbę użycia broni jądrowej oraz przesadzone roszczenia uznania rosyjskiej potęgi militarnej i wyolbrzymianie sukcesów militarnych;
- wdrożenie ogromnego i złożonego globalnego wysiłku w celu ukształtowania narracji o konflikcie na Ukrainie za pośrednictwem mediów tradycyjnych i społecznościowych.

Trudno nie zgodzić się ze zdaniem T. Grabowskiego (2016, s. 33), że: *„informacyjny komponent wojny hybrydowej jest trudny do przecenienia. Na przykład w przypadku aneksji Krymu przez Rosję działania kinetyczne nie miały być może pierwszorzędного znaczenia. Ważniejsze było uzyskanie zamętu informacyjnego i utrudnienie adekwatnej odpowiedzi przeciwnikowi i społeczności międzynarodowej”*.

W opinii Luisa L. Tjerina: „współcześnie maskirowka nie jest już wykorzystywana w tradycyjny, ściśle radziecki sposób, ale w bardziej sympatyczny, nowoczesny sposób rosyjski, to znaczy poprzez: propagandę

polityczną, manipulację medialną i dezinformację wojskową. Narzędzia te wykorzystywane są w celu realizacji założeń rosyjskiego ekspansjonizmu⁸.

Podsumowanie

Koncepcje i techniki stosowane przez Rosjan w przeważającej większości nie są nowe, a już z pewnością nie są nowe dla nich. Sposób ich wykorzystania jest głęboko zakorzeniony w doktrynie starej szkoły radzieckiej. Dowiedziono, że rosyjska maskirowka ewaluowała z koncepcji wojskowej do koncepcji realizowanej przez cały rząd i państwo. Początkowo była to przede wszystkim dezinformacja wojskowa polegająca na realizacji przedsięwzięć mających wprowadzić w błąd wojska przeciwnika. Obecnie jest to spektrum działań obejmujące zarówno działania prowadzone przez najwyższych przedstawicieli władzy, jak i te realizowane przez siły zbrojne.

Maskirowka w wydaniu rosyjskim daleko wykracza poza zwykły kamuflaż używany przez wszystkie armie świata i obejmuje szereg pomysłów na temat wprowadzania w błąd i dezinformacji. W rzeczywistości maskirowka w sensie politycznym i wojskowym była i jest sztuką wprowadzania w błąd. Dezinformacja polityczna i wojskowa pozostaje elementem zaskoczenia i ostatecznie kontroli nad przeciwnikiem. Jest ona sztuką twórczą, w której wykorzystywane są wszelkie teoretyczne i praktyczne metody wpływania na polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturalne działania przeciwnika, w tym na programy dyplomatyczne i wojskowe.

Na podstawie przedstawionego w artykule rozwoju maskirowki można wnioskować, że współcześnie jest ona używana przez Kreml jako nowoczesne narzędzie geopolityczne do oszukania i wymanewrowania przeciwników, do których zaliczane są przede wszystkim rządy państw zachodnich. Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej kontynuują osiągnięcia w tej dziedzinie z czasów Związku Radzieckiego, twórczo je rozwijając. Najdobitniejszym dowodem potwierdzającym powyższą tezę są przedsięwzięcia dezinformacyjne i propagandowe prowadzone przed i podczas działań na Ukrainie.

Przykłady zaprezentowane w niniejszym opracowaniu świadczą o tym, że maskirowka jest stosowana przez Rosję na wszystkich poziomach kierowania i dowodzenia, zarówno w aspektach politycznych, jak i wojskowych.

Problemy przedstawione w opracowaniu stanowią tylko asumpt do dalszych badań nad szeroko rozumianą walką informacyjną prowadzoną przy użyciu m.in. przedsięwzięć określanych mianem maskirowki. W opinii autora należy spodziewać się dalszego rozwoju form, metod i środków prowadzenia

---

⁸ L.L. Tijerin, *Soviet diplomacy and "Maskirovka"*, <https://www.geopolitica.ru/en/article/soviet-diplomacy-and-maskirovka>, (28.11.2019).

działań wchodzących w skład maskirowki, które będą spowodowane dalszą ewolucją środowiska informacyjnego.⁹

Literatura

- Brzyski, R., 2012. *Dezinformacja (skrypt)*, <http://socjocybernetyka.files.wordpress.com/2012>.
- Darczewska, J., 2014. *Anatomia rosyjskiej wojny informacyjnej. Operacja krymska – studium przypadku*, Punkt Widzenia, 42.
- Darczewska, J., 2015. *Diabeł tkwi w szczegółach. Wojna informacyjna w świetle doktryny wojennej Rosji*, Punkt Widzenia, 50.
- Grabowski, T., 2016. *Metody walki informacyjnej w mediach elektronicznych na przykładzie konfliktu rosyjsko-ukraińskiego (2014-2016)*, Horyzonty Polityki, 20.
- Heickerö, R., 2010. *Emerging Cyber Threats and Russian Views on Information Warfare and Information Operations*, Swedish Defence Research Agency, Stockholm.
- Kowalczyk, K. A., 2019. *Geopolityczne dążenia współczesnej Rosji*, Przegląd Geopolityczny, 27, s. 78-92.
- Limno, A.N., Krysanov, M.F., 2003. *Information warfare and camouflage, concealment and deception*, Military Thought, 12 (2).
- Maier, M., 2016. *A little masquerade: Russia's Evolving Employment of Maskirovka*, School of Advanced Military Studies, Fort Leavenworth, Kansas.
- Mazurkiewicz, B., 2017. *Zmiany w postrzeganiu przestrzeni a geopolityka we współczesnej Rosji*, Przegląd Geopolityczny, 22, s. 117-127.
- Modrzejewski, Z., 2018. *Operacje informacyjne w konflikcie hybrydowym*, [w:] M. Wrzosek (red.) *Uwarunkowania funkcjonowania systemu rozpoznania wojskowego w warunkach wojny hybrydowej. Wnioski i doświadczenia*, Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa.
- Modrzejewski, Z., 2019. *Rosyjskie oddziaływanie informacyjne w konflikcie hybrydowym – casus Ukrainy*, [w:] S. Markiewicz (red.), *Scenariusz przebiegu konfliktu hybrydowego*, Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa.
- Moore, C., 2019. *Russia and disinformation: Maskirovka*, CREST, Birmingham.
- Pacepa, I.M., Rychlak, R.J., 2013. *Dezinformacja. Były szef wywiadu ujawnia metody dławienia wolności, zwalczania religii i wspierania terroryzmu*, Helion, Gliwice.

---

⁹ W dalszej części tego tomu, w dziale „Analizy i materiały” zamieszczamy wykład byłego radzieckiego szpiega Jurija A. Bezmienowa na temat rosyjskich metod dywersji ideologicznej (przyp. red.).

- Plebaniak, P., 2019. *Wojna jako nieporozumienie koncepcyjne. Rozważania o różniczalności, maskowaniu oddziaływania i asabijja*, Przegląd Geopolityczny, 27, s. 9-31.
- Roberts, J.Q., 2015. *Maskirovka 2.0. Hybrid Threat*, JSOU Press.
- Snegovaya, M., 2015. *Putin's information warfare in Ukraine: soviet origins of Russia's hybrid warfare*, Institute for the Study of War, Washington.
- Thomas, T.L., 2000. *The Russian View of Information War*, [w:] M. Crutcher (ed.), *The Russian Armed Forces at the Dawn of The Millennium*, U.S. Army War College.
- Thomas, T.L., 2004. *Russia's Reflexive Control Theory and the Military*, Journal of Slavic Military Studies, 17.
- Wrzosek, M., 2005. *Dezinformacja jako komponent operacji informacyjnych*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa.
- Wrzosek, M., Markiewicz, S., Modrzejewski, Z. (red.), 2019. *Informacyjny wymiar wojny hybrydowej*, Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa.

Evolution of the Russian Maskirovka

The article shows the basic ways and means of conducting activities that are part of the so-called maskirovka, implemented by the Russian Federation. Maskirovka's various definitions were presented and its place in the information struggle was explained. The importance of maskirovka is related to the growing importance of the information struggle, whose role is growing rapidly due to the infiltration of information technologies into all areas of human activity, including the military circles. This process led to profound changes in the theory and practice of the art of war. It also changed views on the nature of the conflict, as well as the perception of war and the methods of its conduct. A special place in the article is occupied by the analysis of the evolution of the Russian maskirovka from the Second World War to the invasion of Ukraine, shown on historical examples.

Key words: concealment, deception, information warfare, influence operations, maskirovka, Russia.